

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی ، گروه علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

عوامل مؤثر بر سقوط محمد مرسی از ریاست جمهوری مصر

استاد راهنما:

دکتر اکبر اشرفی

استاد مشاور:

دکتر حبیب الله ابوالحسن شیرازی

پژوهشگر:

طیبه سلامت

زمستان ۱۳۹۳

تقدیم بہ:

اساد حکیم

حسن عباسی

او کہ اندیشین را بہ من آموخت

نہ اندیشہ مارا.....

تقدیر و تشکر:

ابتدا از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر اشرفی که زحمت راهنمایی این پایاننامه را بر عهده داشتند، کمال سپاس را دارم.

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر حبیب الله ابوالحسن شیرازی که زحمت مشاوره پایاننامه را متحمل شدند، صمیمانه تشکر میکنم.

تعه‌نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجان‌ب طیبه سلامت دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجوی ۹۱۰۸۶۴۲۶۰ در رشته علوم سیاسی که از پایان نامه خود تحت عنوان: عوامل موثر بر سقوط محمد مرسی از ریاست جمهوری مصر "دفاع نمودم. بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجان‌ب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجان‌ب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا

در تاریخ :

دانشجو کارشناسی ارشد خانم طیبه سلامت از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره
حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

دانشکده علوم سیاسی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۸۱۲۹۲۲۰۲
عنوان پایان نامه : عوامل موثر بر سقوط محمد مرسی از ریاست جمهوری مصر		
نام و نام خانوادگی دانشجو : طیبه سلامت	شماره دانشجویی : ۹۱۰۸۶۴۲۶۰	رشته تحصیلی : علوم سیاسی
تاریخ شروع پایان نامه : ۱۳۹۳/۳/۳	تاریخ اتمام پایان نامه : ۱۳۹۳/۱۱/۶	
استاد راهنما : دکتر اکبر اشرفی		
استاد مشاور: دکتر حبیب الله ابوالحسن شیرازی		
آدرس و شماره تلفن :		

چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده) :

در ژانویه سال ۲۰۱۱ خیزش عمومی مردم مصر به بار نشست و حکومت دیکتاتوری سی ساله حسنی مبارک سرنگون گشت. متعاقباً طی روندی دموکراتیک، پارلمان مصر با اکثریت اسلام گرایان تشکیل شد و در سال ۲۰۱۲ نیز محمد مرسی به نمایندگی از حزب اسلام گرای آزادی و عدالت "شاخه سیاسی اخوان المسلمین" به عنوان رئیس جمهور قانونی مصر آغاز به کار نمود. اما عدم کفایت وی در عرصه های گوناگون از قبیل: پایبندی به اهداف انقلاب، مواجهه صحیح با بحران اقتصادی و عقب ماندگی، نهادینه سازی مردم سالاری اسلامی، نبود آزادی و استمرار بی عدالتی و فساد در داخل کشور، عدم تصفیه ساختار حاکمیت از عناصر رژیم سابق و اعتماد به آن ها در سیاست داخلی و عمل کرد نسنجیده وی در عرصه سیاست خارجی در شناخت دوست و دشمن در این عرصه: اخراج سفیر سوریه و طرد مقاومت از سوئی و در مقابل، اعزام سفیر به اسرائیل و تقابل آشکار با آرمان اخوان المسلمین و اهداف انقلابی مردم مصر، که منجر به انزوای روز افزون مرسی گردید. همچنین جانبداری وی از احزاب سلفی در برابر سایر گروه های مصری و نادیده انگاشتن تنوع مذهبی در مصر طی فرآیند تصمیم سازی، منجر به تشدید ناآرامی ها و اعتراضات گردید؛ تا این که نهایتاً در ژوئن ۲۰۱۳ موج جدیدی از اعتراضات در این کشور علیه دولت وی شکل گرفت. مخالفان که در رأس آن ها محمد البرادعی قرار داشت، خواهان کناره گیری محمد مرسی از قدرت و برگزاری انتخابات زودهنگام در مصر بودند؛ در عین حال که مخالفان محمد مرسی در میدان التحریر قاهره تجمع نمودند، حامیان وی نیز در حوالی مسجد رابعه العدویه به شعار دادن در حمایت از رئیس جمهور پرداختند. ارتش مصر نیز برای طرفین ضرب الاجل تعیین کرد که اگر به اختلافات پایان ندهند وارد عمل خواهد شد. نهایتاً شدت اعتراضات موجب شد تا در شبانگاه ۳ ژوئیه ۲۰۱۳ ارتش مصر با کودتایی محمد مرسی را از قدرت برکنار کرده عبدالفتاح السیسی وزیر دفاع مصر در نطقی ضمن برکناری وی، عدلی منصور، رئیس دادگاه قانون اساسی مصر را به عنوان رئیس جمهور موقت معرفی کرد.

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا :
 مناسب نیست

فهرست مطالب

فصل اول :

- ۱ کلیات پژوهش..... ۱
- ۱-۱- طرح مسئله..... ۲
- ۲-۱- سؤال اصلی..... ۴
- ۳-۱- سؤالات فرعی..... ۴
- ۴-۱- فرضیه اصلی..... ۴
- ۵-۱- متغیرهای پژوهش..... ۵
- ۶-۱- تعریف مفاهیم..... ۵
- ۷-۱- اهمیت و نوآوری طرح..... ۶
- ۸-۱- روش تحقیق..... ۷
- ۹-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۷
- ۱۰-۱- پیشینه تحقیق..... ۷
- ۱-۱۰-۱- منابع کتابی..... ۷
- ۲-۱۰-۱- پایان نامه..... ۱۰
- ۳-۱۰-۱- مقالات علمی - پژوهشی..... ۱۰
- ۴-۱۰-۱- تفاوت تحقیق پیش رو با منابع یادشده..... ۱۳
- ۱۱-۱- سازماندهی پژوهش..... ۱۳

فصل دوم :

- ۱۶..... مبانی نظری تحقیق.....
- ۱۷..... ۱-۲- مقدمه.....
- ۱۷..... ۲-۲- اتیمولوژی و اپیدمیولوژی مفهوم **revolution** از حیث سیاسی.....
- ۱۸..... ۳-۲- **revolution** از منظر اندیشمندان غرب.....
- ۱۹..... ۴-۲- انقلاب به مثابه یک مفهوم قرآنی.....
- ۲۰..... ۵-۲- ماهیت تحولات مصر.....
- ۲۱..... ۱-۵-۲- جنبش‌های اجتماعی جدید.....
- ۲۲..... ۲-۵-۲- بیداری انسانی.....
- ۲۳..... ۳-۵-۲- اصقلاب، حد وسط انقلاب و اصلاحات.....
- ۲۳..... ۴-۵-۲- بیداری اسلامی.....
- ۲۴..... ۱-۴-۵-۲- تحلیل گفتمان بیداری اسلامی از منظر مقام معظم رهبری.....
- ۲۵..... ۱-۱-۴-۵-۲- سیاست داخلی نامطلوب.....
- ۲۵..... ۱-۱-۴-۵-۲- مردم.....
- ۲۵..... ۲-۱-۴-۵-۲- پایبندی به اصول انقلابی.....
- ۲۶..... ۳-۱-۴-۵-۲- چالش‌های پس از پیروزی.....
- ۲۶..... ۴-۱-۴-۵-۲- نهادسازی در راستای تحقق اهداف انقلاب.....
- ۲۶..... ۲-۱-۴-۵-۲- سیاست خارجی نامطلوب.....
- ۲۷..... ۳-۱-۴-۵-۲- اختلافات ایدئولوژیک.....

۶-۲- چهارچوب منتخب ۲۸

فصل سوم :

۳۰ ..... مصر ، اخوان المسلمین ، بیداری اسلامی

۳-۱-۱- اطلاعات عمومی راجع به کشور مصر ۳۱

۳-۱-۱- جغرافیای مصر ۳۱

۳-۱-۲- جمعیت ۳۱

۳-۱-۳- شبه جزیره سینا ۳۱

۳-۱-۴- کانال سوئز ۳۳

۳-۱-۵- رود نیل ۳۴

۳-۱-۶- قاهره ۳۴

۳-۱-۷- تشکیلات مذهبی ۳۴

۳-۱-۸- الازهر ۳۵

۳-۲- اخوان المسلمین ۳۶

۳-۲-۱- معرفی اجمالی ۳۶

۳-۲-۲- محیط پیدایش اخوان المسلمین ۳۶

۳-۲-۳- اصول فکری و سیاسی اجتماعی اخوان المسلمین ۳۷

۳-۲-۴- مواضع سیاسی اخوان المسلمین ۴۰

۳-۲-۵- فعالیت‌های اخوان المسلمین در زمینه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، و اجتماعی ۴۱

۳-۲-۶- نگرش کلان ۴۱

- ۳-۲-۷- سیر فعالیت‌ها و تحول اخوان المسلمین از ابتدا تا کنون..... ۴۲
- ۳-۲-۷-۱- دوره کسب قدرت از ۱۹۲۸ تا ۱۹۴۹..... ۴۲
- ۳-۲-۷-۱-۱- ۱۹۲۸ تا ۱۹۳۲ (مرحله بنیان‌گذاری و فعالیت محلی)..... ۴۲
- ۳-۲-۷-۲- ۱۹۳۲ تا ۱۹۳۹ (مرحله تبلیغ)..... ۴۳
- ۳-۲-۷-۳- ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۵ (بسیج و سازمان‌دهی با سقوط کابینه حزب وفد و افزایش قدرت دربار)..... ۴۳
- ۳-۲-۷-۴- ۱۹۴۵ تا ۱۹۴۹ (مرحله فعالیت‌های اجرایی)..... ۴۴
- ۳-۲-۷-۲- دوره سرکوب از ۱۹۴۹ تا ۱۹۵۲..... ۴۴
- ۳-۲-۷-۳- دوره کسب قدرت از ۱۹۵۲ تا ۱۹۵۴..... ۴۵
- ۳-۲-۷-۴- دوره سرکوب از ۱۹۵۴ تا ۱۹۷۰..... ۴۵
- ۳-۲-۷-۵- دوره کسب قدرت از ۱۹۷۰ تا ۱۹۷۷..... ۴۶
- ۳-۲-۷-۶- دوره سرکوب ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۱..... ۴۷
- ۳-۲-۷-۷- دوره کسب قدرت از ۱۹۸۱ تا ۱۹۹۵ (تعاملات اخوان با حاکمیت حسنی مبارک)..... ۴۸
- ۳-۲-۷-۸- دوره سرکوب از ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۱..... ۴۹
- ۳-۲-۷-۹- ساختار تشکیلاتی اخوان المسلمین..... ۴۹
- ۳-۳- بیداری اسلامی در مصر..... ۵۰
- ۳-۳-۱- بررسی ویژگی‌های حاکمیت مصر در آستانه انقلاب..... ۵۰
- ۳-۳-۱-۱- فرسودگی حکومت و عدم گردش نخبگان..... ۵۰
- ۳-۳-۱-۲- شخصی بودن قدرت..... ۵۱

- ۳-۱-۳-۳- دموکراسی ظاهری و سرکوب سیاسی ۵۲
- ۳-۱-۳-۳- فساد گسترده در طبقه حاکم ۵۳
- ۳-۳-۲- شرح مختصر حوادث مصر از ژوئن ۲۰۱۰ تا ژانویه ۲۰۱۳ ..... ۵۳
- ۳-۳-۲-۱- شروع ناآرامی در مصر تا برکناری حسنی مبارک ۵۳
- ۳-۳-۲-۲- برکناری حسنی مبارک تا استقرار اخوان المسلمین در ساختار حاکمیت ۵۶
- ۳-۳-۲-۳- از ریاست جمهوری مرسی تا سقوط دولت وی توسط ارتش ۵۷
- ۳-۳-۳- جمع‌بندی ۵۸

فصل چهارم :

- واکاوی عملکرد سیاسی ایدئولوژی سلفی در سقوط مرسی ۵۹
- ۴-۱- مقدمه ۶۰
- ۴-۲- سلف و سلفی‌گری؛ چیستی، چرایی، چگونگی ۶۱
- ۴-۲-۱- واکاوی مفاهیم «سلف و سلفی‌گری» ۶۱
- ۴-۲-۲- پیدایش سلفی‌گری ۶۳
- ۴-۲-۳- ایدئولوگ‌های سلفی‌گری ۶۳
- ۴-۲-۳-۱- احمد بن حنبل ۶۳
- ۴-۲-۳-۲- ابن تیمیه (تئوریسین تکفیر) ۶۴
- ۴-۲-۳-۳- محمد بن عبدالوهاب (مجری تکفیر) ۶۴
- ۴-۲-۴- گروه‌های سلفی در دوره معاصر ۶۵
- ۴-۲-۵- تعریف دوگانه مفهوم «بازگشت به سلف» در مصر ۶۶

- ۶۶..... ۴-۲-۵-۱- تعریف اول
- ۶۷..... ۴-۲-۵-۲- تعریف دوم
- ۶۷..... ۴-۳- فراگیرشناسی ایدئولوژی سلفی - وهابی در جماعت اخوان المسلمین
- ۶۷..... ۴-۳-۱- سیر تحول اندیشه سیاسی در رهبران اخوان المسلمین
- ۶۷..... ۴-۳-۱-۱- حسن البنا (۱۹۴۹-۱۹۰۶)
- ۶۸..... ۴-۳-۱-۲- عبده، رشید رضا، سید قطب
- ۷۱..... ۴-۳-۲- جایگاه فقه در اندیشه اخوان المسلمین
- ۷۱..... ۴-۳-۱-۲- فقه مقاصدی
- ۷۲..... ۴-۳-۲-۲- مقایسه شیوه عمل فقه مقاصدی و دیدگاه سلفی‌ها
- ۷۳..... ۴-۳-۳- انشعاب در اخوان المسلمین
- ۷۴..... ۴-۳-۴- تأثیرپذیری اخوان المسلمین از ایدئولوژی سلفی وهابی
- ۷۶..... ۴-۳-۵- اخوانی‌های وفادار به آرمان حسن البنا در بحبوحه حوادث ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۳
- ۷۷..... ۴-۳-۶- برونداد اجتماعی تأثیر وهابیت بر اندیشه اخوان المسلمین
- ۷۷..... ۴-۴- استراتژی و دکترین عملیاتی آل سعود از ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ در حوادث مصر
- ۷۸..... ۴-۴-۱- قبل از ۲۵ ژانویه ۲۰۱۱
- ۷۸..... ۴-۴-۲- پس از ۲۵ ژانویه ۲۰۱۱ تا کودتای ۲۰۱۳
- ۷۹..... ۴-۴-۳- کودتای ۲۰۱۳ و پس از آن
- ۵-۴- تأثیرات همگرایی ایدئولوژی سیاسی اخوان المسلمین و سلفی‌ها بر ناتوانی محمد مرسی در نظام سازی
- ۸۰.....

- ۸۰-۵-۴- تکفیر تشیع و سایر اقلیت‌های دینی در نتیجه گرایش‌های سلفی محمد مرسی.....
- ۸۲-۵-۲- آسیب‌شناسی فقه مقاصدی در برابر فقه شیعی.....
- ۸۳-۵-۳- بیگانگی مهندسان و تحصیل‌کرده‌های اخوان‌المسلمین با حکومت دینی.....
- ۸۴-۵-۴- تسامح اخوان با حاکمیت مبارک در جریان انقلاب در ادامه روند تعامل با حاکمیت.....
- ۸۵-۶- جمع‌بندی.....

فصل پنجم :

- ۸۷- نقش سیاست خارجی محمد مرسی در سقوط وی.....
- ۸۸-۱-۵- مقدمه.....
- ۸۹-۲-۵- نقش کشورهای همسایه مصر در سقوط محمد مرسی.....
- ۸۹-۱-۲-۵- عربستان.....
- ۹۱-۲-۲-۵- اسرائیل.....
- ۹۱-۱-۲-۲-۵- روابط مصر و اسرائیل قبل از تحولات ۲۵ ژانویه ۲۰۱۱.....
- ۹۲-۲-۲-۲-۵- روابط مصر و اسرائیل از ۲۵ ژانویه ۲۰۱۱ تا آغاز ریاست‌جمهوری مرسی.....
- ۹۲-۳-۲-۲-۵- روابط مصر و اسرائیل از آغاز ریاست‌جمهوری مرسی تا کودتای ۲۰۱۳.....
- ۹۳-۴-۲-۲-۵- واکنش اسرائیل به کودتای ۲۰۱۳ و سقوط مرسی.....
- ۹۵-۳-۲-۵- لیبی.....
- ۹۵-۳-۵- نقش کشورهای خاورمیانه در سقوط محمد مرسی.....
- ۹۶-۱-۳-۵- اردن.....
- ۹۷-۲-۳-۵- امارات.....

- ۹۷.....۳-۳-۵ بحرین.....
- ۹۷.....۴-۳-۵ قطر.....
- ۹۷.....۱-۴-۳-۵ گرایش سنتی دولت قطر به اخوان المسلمین.....
- ۹۸.....۲-۴-۳-۵ واکنش قطر به تحولات ۲۰۱۱ مصر و ریاست جمهوری مرسی.....
- ۹۹.....۳-۴-۳-۵ شبکه الجزیره شاهرگ دیپلماسی عمومی قطر.....
- ۱۰۰.....۵-۳-۵ ترکیه.....
- ۱۰۱.....۶-۳-۵ ایران.....
- ۱۰۲.....۷-۳-۵ سوریه.....
- ۱۰۳.....۴-۵ نقش کشورهای فرا منطقه‌ای در سقوط محمد مرسی.....
- ۱۰۳.....۱-۴-۵ ایالات متحده امریکا.....
- ۱۰۳.....۱-۱-۴-۵ اهداف ایالات متحده امریکا در مصر.....
- ۱۰۴.....۲-۱-۴-۵ واکنش امریکا به تحولات مصر از ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۳.....
- ۱۰۵.....۳-۱-۴-۵ سیاست خارجی محمد مرسی در برابر ایالات متحده.....
- ۱۰۶.....۵-۵ جمع‌بندی.....

فصل ششم :

- ۱۰۸.....نقش سیاست داخلی محمد مرسی در سقوط وی از ریاست جمهوری.....
- ۱۰۹.....۱-۶ مقدمه.....
- ۱۰۹.....۲-۶ ارتش.....
- ۱۰۹.....۱-۲-۶ ارتش، ستون فقرات حاکمیت مصر.....

- ۱۱۱.....۶-۲-۱-۱- ارتش مصر و سیاست‌های منطقه‌ای ایالات متحده آمریکا.
- ۱۱۲.....۶-۲-۱-۲- نقش ارتش در تحولات ۲۰۱۱ تا کودتای ۲۰۱۳ مصر.
- ۱۱۵.....۶-۲-۱-۳- ارتش و مردم.
- ۱۱۶.....۶-۳- بررسی تأثیر عوامل اقتصادی بر سقوط محمد مرسی.
- ۱۱۶.....۶-۱-۳- اقتصاد مصر.
- ۱۱۶.....۶-۱-۳- بحران بدهی‌های خارجی (۱۹۹۰-۱۹۸۲).
- ۱۱۷.....۶-۲-۱-۳- گشایش اقتصادی (۲۰۰۷-۱۹۹۱).
- ۱۱۷.....۶-۳-۱-۳- بحران جهانی غذا (۲۰۰۸).
- ۱۱۸.....۶-۴-۱-۳- بحران جهانی اقتصاد (۲۰۰۸-۲۰۱۱).
- ۱۱۸.....۶-۲-۳- اقتصاد مصر در دوران مبارک تا ژانویه ۲۰۱۱.
- ۱۱۹.....۶-۳-۳- اقتصاد مصر پس از تحولات ژانویه ۲۰۱۱.
- ۱۱۹.....۶-۴-۳- منابع اصلی اقتصاد مصر: کانال سوئز، توریسم و درآمدهای خارجی.
- ۱۱۹.....۶-۱-۴-۳- کانال سوئز.
- ۱۲۰.....۶-۲-۴-۳- درآمدهای خارجی و توریسم.
- ۱۲۱.....۶-۵-۳- نحوه عملکرد مرسی در حوزه اقتصاد به‌عنوان یکی از عوامل سقوط وی.
- ۱۲۳.....۶-۴- نقش فضای مجازی در سقوط محمد مرسی از ریاست جمهوری مصر.
- ۱۲۳.....۶-۱-۴- فضای مجازی.
- ۱۲۳.....۶-۱-۱-۴- جنبش‌های اجتماعی جدید.
- ۱۲۵.....۶-۲-۱-۴- تکنولوژی در خدمت جنبش‌های اجتماعی جدید.

- ۱۲۶.....۳-۱-۴-۶ طبقه متوسط جدید در مصر.....
- ۱۲۹.....۴-۱-۴-۶ نقش طبقه متوسط جدید در سقوط مرسی.....
- ۱۳۰.....۵-۶ تأثیر فقدان نهادسازی انقلابی در سقوط محمد مرسی از ریاست جمهوری مصر.....
- ۱۳۰.....۱-۵-۶ نهادسازی.....
- ۱۳۰.....۱-۱-۵-۶ نهادهای انقلابی بازوان اجرایی اهداف انقلاب.....
- ۱۳۱.....۲-۱-۵-۶ فقدان رهبری، مرکز فرماندهی نهادهای انقلابی.....
- ۱۳۲.....۳-۱-۵-۶ خلأ ایدئولوژی واحد.....
- ۱۳۴.....۴-۱-۵-۶ فقدان نهاد نظامی برای حراست از دستاوردهای میدانی انقلاب.....
- ۱۳۴.....۱-۴-۱-۵-۶ حاکمیت میلیتاریزه مصر.....
- ۱۳۵.....۲-۴-۱-۵-۶ مراحل تصفیه ساختار سیاسی از ارتش.....
- ۱۳۷.....۶-۶ جمع بندی.....
- ۱۳۸.....نتیجه گیری.....
- ۱۴۳.....فهرست منابع.....

فصل اول :

کلیات پژوهش

۱-۱- طرح مسئله

مصر از لحاظ تاریخ، فرهنگ، جغرافیا و سیاست در جهان عرب مرکزی خاص دارد. تحولات این کشور به همین لحاظ همه جهان عرب را متأثر می‌سازد. ملک عبدالعزیز (اولین پادشاه و بنیان‌گذار کشور عربستان سعودی) قبل از مرگ به فرزندش می‌گوید: «سلامتی اعراب در کل می‌تواند از روی سلامتی مصر تشخیص داده شود. اگر مصر مریض شود تمام جهان عرب مریض خواهد شد». به عبارت دیگر، هرگونه تحول سازنده و یا مخرب در این کشور مسلمان آفریقایی تأثیر مستقیمی بر روند تحولات سیاسی سایر ممالک خاورمیانه خواهد گذاشت. با ورود امواج بیداری اسلامی به مصر و سرنگونی حسنی مبارک به دست آحاد مردم مصر، این اخوان المسلمین بود که توانست بر امواج مطالبات دموکراتیک انقلابیون قرار گیرد. این گروه با شروع موج جدید بیداری اسلامی و سقوط دومینووار دیکتاتورهای منطقه، با بهره‌گیری از عقبه دینی- ملی و با شعار بنیادگرایی اسلامی وارد صحنه گشت و در جریان زورآزمایی انتخاباتی با بازماندگان رژیم سابق و سایر انقلابیون جبهه نجات ملی، در میان سکوت معنادار و سؤال برانگیز غرب و تقابل نه‌چندان جدی ارتش به پیروزی شکننده‌ای دست یافت و توانست ارکان اصلی حاکمیت دموکراتیک «پارلمان و دولت» را تحت سیطره خود درآورد. به محض فعلیت یافتن حاکمیت اخوانی‌ها (ریاست جمهوری محمد مرسی) نقایص اساسی آن نیز آشکار گردید و هنجارهای رفتاری تعریف شده طی این سال‌ها در مقام اجرایی گرفتار تندروری و کندروی گشت و عملاً نتوانست بر بحران‌های پیش رو فائق آید. با عهدشکنی محمد مرسی به عنوان رئیس‌جمهور در وعده‌های انتخاباتی، حامیانش دچار یأس و دلسردی شدند. این انحراف به آنجا رسید که باعث رویگردانی بسیاری از حامیان وی گردید و با ادامه تناقض‌گویی و بی‌کفایتی سردمداران دولتی، نیروی معارضی تحت عنوان جنبش تمرد نضج گرفت و به این ترتیب پایگاه مردمی حکومت بیش‌ازپیش متزلزل گشت. نهایتاً این سکولارها و بازماندگان رژیم سابق بودند که این باربر موج نارضایتی مردم قرار گرفته و تحولات ژوئن

۲۰۱۳ را رقم زدند. عوامل متعددی در این تحولات مؤثر بوده اند؛ که در این تحقیق با محوریت صعود و سقوط محمد مرسی العیاط به عنوان مرکز ثقل این دگرگونی‌ها به آن پرداخته می‌شود. اعم این دلایل عبارت‌اند از:

الف. ایدئولوژی سلفی: با وقوع تحولات سیاسی ژانویه ۲۰۱۱ در مصر ایدئولوژی سلفی توانست پس از چند دهه فعالیت درزمینه فکری و فرهنگی در مصر، سیطره خود را در دو عرصه کلان سیاسی و اعتقادی پیگیری نماید. این ایدئولوژی ورود به عرصه سیاست را از طریق دو کانال در دستور کار خود قرار داد. اول ایجاد احزاب و گروه‌های اسلامی جدیدالتأسیس، احزابی که پیش از آن عمده کارکردشان در امور خیریه و عام‌المنفعه خلاصه می‌شد؛ و دوم ایدئولوژی سلفی توانست از ظرفیت‌ها و محبوبیت حزب ۸۰ ساله اخوان المسلمین در میان مردم مصر به سان نردبانی برای تصدی ارکان حکومت دموکراتیک «دولت و پارلمان» در جامعه بحران‌زده مصر استفاده نماید. به عبارتی طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ ایدئولوژی سلفی به مثابه دستی نامرئی سیاست داخلی و خارجی مصر را متأثر می‌ساخت. از تأثیرات اولیه این نفوذ در روابط اجتماعی میان مردم و حاکمیت اخوانی ارتداد و تکفیر افراد و اقلیت‌های مذهبی بود که به وضوح در میان مجریان اخوانی ملاحظه می‌شد. رخنه این ایدئولوژی در دولت اخوانی باعث شد رجال سیاسی کم‌تجربه نتوانند در ایده و عمل خود به هیچ‌یک از قواعد جامعه مدنی (به عنوان آرمان انقلاب) پایبند باشند و احزاب و گروه‌های معارض را به درستی مدیریت نمایند. همچنین تمایلات سلفی-وهابی و تندروی‌های اعتقادی محمد مرسی، مردمی را که تا دیروز او را به عنوان یک اخوانی معتدل می‌شناختند؛ ترساند و اقدامات مستبدانه وی نه تنها موجب خدشه‌دار شدن چهره اخوان المسلمین در تمام ممالک اسلامی گشت بلکه این سؤال اساسی را در فضای روشنفکری سیاسی به وجود آورد که آیا اسلام سلفی قادر به مدیریت انقلاب و نظام‌سازی و حفظ آن خواهد بود یا خیر؟

ب. سیاست خارجی ناکارآمد: با توجه به موقعیت استراتژیک مصر در خاورمیانه باید اظهار داشت سفر وی به چین، بروکسل و برزیل و تمرکز بر جذب سرمایه‌گذاری از این کشورها، برخلاف تعامل مبارک که با آمریکا، اروپا، عربستان و امارات بود نشان از گسترش روابط با قدرت‌های جدید ضمن حفظ متحدان سنتی بود. اما این سیاست نتیجه بخش نبود؛ چراکه نه تنها متحدان جدید توجه چندانی به مصر نداشتند بلکه متحدان سنتی نیز نسبت به دولت اخوانی خوش‌بین نبودند. تبریک عربستان، امارات و آمریکا پس از سقوط مرسی نشانگر این امر است. از سوی دیگر رفتار خصمانه وی با دول حامی محور